

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ВОДЯНА Валентина Олександрівна

УДК 37.03+371.4(-053.6)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ
ЗАСОБАМИ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ПРОГРАМ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
КРАВЕЦЬ Володимир Петрович,
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка, ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ПАДАЛКА Галина Микитівна,
Інститут мистецтв НПУ ім. М.П.Драгоманова,
професор кафедри фортепіанного виконавства і
художньої культури;

кандидат педагогічних наук, доцент
ФРИЦЮК Валентина Анатоліївна,
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського,
доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться 27 лютого 2009 року о 15.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д58.053.01 в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань (каб. № 30), вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 27 січня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чайка В.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Стрімкі темпи модернізації сучасного суспільства зумовлюють нові, все зростаючі вимоги до виховання підростаючого покоління. На цьому етапі суспільного розвитку особливо актуальним для педагогічної науки і практики стає пошук ефективних шляхів формування творчо активної особистості, для якої характерними є відповідальність, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, критичність, здатність діяти по-новому, пропонувати цікаві, нестандартні підходи, постійне прагнення удосконалювати світ і себе. Винятково важливу роль у вирішенні цих виховних завдань відіграє загальноосвітня школа. Серед багатьох засобів розвитку творчо активної особистості найбільш ефективними є культура і мистецтво.

Вагомий вплив культури і мистецтва на виховання людини всебічно висвітлений у філософських працях Ч. Бартніка, М. Бахтіна, В. Біблера, І. Ільїна, М. Кагана, С. Франка, П. Юркевича; у психолого-педагогічних дослідженнях І. Беха, Л. Виготського, Д. Ельконіна, В. Зеньківського, І. Зязюна, Л. Кондрацької О. Леонтєва, Л. Масол, О. Мелік-Пашаєва, Б. Неменського, О. Олексюк, Г. Падалки, С. Рубінштейна, В. Сухомлинського, Б. Теплова, В. Фрицюк та інших.

Проблемам розвитку творчої активності особистості присвячені дослідження О. Білоус, Д. Богоявленської, В. Давидова, В. Зінченко, Г. Костюка, О. Лазурського, М. Лейтеса, О. Лука, О. Матюшкіна, В. Моляко, В. Москалюк, Н. Непомящої, Я. Пономарьова, В. Роменця, С. Сисоевої, Г. Сіліної, В. Хайкіна та інших.

У підлітковому віці створюються передумови розвитку творчої активності, зокрема, формування мотиваційної та діяльнісно-операційної системи особистості. Специфіку розвитку творчої активності підлітків досліджували Л. Божович, М. Вайновська, Т. Кириченко, В. Кучерова, В. Мухіна, Л. Потапюк, Л. Руденко.

Однак, у педагогічній теорії і практиці ще недостатньо досліджені питання, пов'язані з використанням для розвитку творчої активності учнів підліткового віку культурно-мистецьких засобів. Досі не визначені і теоретично не обґрунтовані педагогічні умови, що сприяють найбільш ефективному розвитку творчої активності підлітків, а загальноосвітні школи не забезпечені спеціальними технологіями, спрямованими на застосування засобів культури і мистецтва у вихованні творчо активної особистості учня.

Аналіз педагогічного досвіду та аналітичне узагальнення виховних проблем у загальноосвітніх школах дали змогу простежити суперечності, що існують між:

– суспільною необхідністю виховання творчо активної особистості і станом навчально-виховного процесу, зорієнтованого насамперед на прагматичні, раціонально-логічні освітні парадигми;

– великим виховним потенціалом, властивим різножанровим високомистецьким творам, традиційній народній культурі, і недостатнім рівнем його використання у навчально-виховному процесі як важливого чинника розвитку творчої активності підлітків;

– потребами, творчими запитами учнів підліткового віку і недостатньою увагою до організації їх художньо-творчої діяльності в типових умовах виховного процесу загальноосвітньої школи.

Актуальність цієї проблеми, наявність суперечностей та необхідність їх розв'язання, а також недостатнє вивчення і практичне впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи мистецьких виховних програм, метою яких є виховання творчо активної особистості, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Педагогічні умови розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм».**

Зв'язок роботи з науковими планами і програмами. Тема входить до плану робіт Науково-дослідної лабораторії духовного становлення творчої особистості Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ) як складова комплексної теми «Організація художньої діяльності як духовного просвітлення творчої особистості» (реєстраційний номер 0108U003843); затверджена вченою радою ТНПУ (протокол № 5 від 22.02.2005р.) і узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в АПН України (протокол № 3 від 21.03.2006 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку творчої активності підлітків, які реалізуються у виховній технології «Культурно-мистецькі програми».

Для досягнення мети дослідження було поставлено такі **завдання**:

1. На основі опрацювання філософських, психолого-педагогічних, мистецтвознавчих праць та узагальнення педагогічного досвіду окреслити основні підходи до трактування поняття «творча активність», визначити її структурні компоненти, якості творчо активної особистості та простежити специфіку їх формування у підлітковому віці.

2. Розробити функціональну модель розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм та педагогічні умови, сприятливі для цього процесу.

3. Визначити структуру культурно-мистецьких програм, принципи їх функціонування, основні тематичні напрями та засоби.

4. Обґрунтувати критерії, показники і рівні розвитку творчої активності підлітків та розробити методику їх діагностики.

5. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм.

В основу дослідження покладено **гіпотезу**, згідно з якою інтенсивнішому розвитку творчої

активності підлітків сприятиме реалізація таких педагогічних умов:

- розроблення методик діагностики та критеріїв оцінювання рівнів розвитку творчої активності підлітків;
- організація виховного процесу на основі культурно-мистецьких програм;
- залучення підлітків до різних видів художньо-творчої діяльності в процесі реалізації культурно-мистецьких програм;
- створення демократичних відносин між учнями і педагогами в діяльності тимчасових творчих колективів як структурно-виконавчих суб'єктів культурно-мистецьких програм;
- підготовка вчителів (вихователів, керівників, координаторів) до вирішення виховних завдань з розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм.

Об'єктом дослідження є розвиток творчої активності підлітків.

Предметом дослідження – педагогічні умови, реалізовані у культурно-мистецьких програмах, які забезпечують розвиток творчої активності підлітків.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять:

- фундаментальні положення філософії та психології про сутність мистецької діяльності та її роль у розвитку творчої активності особистості (М.Бердяєв, Д.Богоявленська, Л.Виготський, І.Пльїн, М.Каган, О.Леонтьєв, Н.Непомняща, С.Рубінштейн, Б.Теплов, П.Юркевич);
- концептуальні педагогічні положення про закономірності формування творчої активності особистості та виховний вплив мистецтва (І. Бех, , І. Зязюн, Л. Кондрацька, Л. Масол, О. Олексюк, Г.Падалка, В. Сухомлинський);
- висновки психологів та педагогів про особливе значення підліткового віку для розвитку творчої активності особистості (І.Бех, Л.Божович, Л.Виготський, В. Зеньківський, Г.Костюк, О.Матюшкін, В.Роменець, В.Сухомлинський ,В.Хайкін);
- наукові дослідження в галузі сучасних освітніх технологій (В. Безпалько, Є. Бондаревська, І. Дичківська, М. Кларін, Г. Сорока, Є. Степанов, Н. Щуркова).

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та виконання завдань використовувалися комплекси теоретичних, емпіричних, експериментальних та статистичних методів. Так, аналіз й узагальнення теоретичних положень, систематизація, класифікація експериментальних даних, педагогічне моделювання і конструювання сприяли: встановленню основних підходів до трактування феномену творчої активності; проектуванню механізму педагогічних умов та створенню функціональної моделі розвитку творчої активності підлітків; визначенню змісту поняття «культурно-мистецька програма» та розробленню її структури. Емпіричні методи (спостереження, анкетування, тестування, бесіди, експертне оцінювання) застосовувалися для вивчення педагогічного досвіду, стану виховної роботи та отримання експериментальних даних. Педагогічні експерименти – констатувальний і формувальний – дали

змогу перевірити ефективність педагогічних умов розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм. Статистичні методи якісного й кількісного аналізу забезпечили відповідну характеристику отриманих результатів.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі загальноосвітніх шкіл № 5, 10, 17 м. Тернополя, Очеретинської загальноосвітньої школи Олександрівського району Донецької області та Інституту мистецтв і факультету підготовки вчителів початкових класів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Усього в експерименті взяли участь 744 учні, 40 студентів і 56 вчителів.

Етапи дослідження. На **першому** етапі (2002-2004 рр.) опрацьовано філософську, психолого-педагогічну та мистецтвознавчу наукову літературу і на цій основі сформульовано базові поняття дисертації; визначено структурні компоненти та якості творчо активної особистості, простежено особливості розвитку творчої активності у підлітковому віці; з'ясовано стан виховної роботи в загальноосвітніх школах, її спрямованість на розвиток творчої активності учнів підліткового віку. Проведено констатувальний експеримент. На **другому** етапі (2004-2007 рр.) обґрунтовано педагогічні умови розвитку творчої активності підлітків, структуру культурно-мистецької програми, виявлено її основні принципи, тематичні напрями та засоби, створено функціональну модель розвитку творчої активності підлітків і запропоновано методику діагностики його рівнів з опорою на відповідні критерії та показники. Проведено формувальний експеримент. На **третьому** етапі (2007-2008 рр.) систематизовано й описано результати дослідно-експериментальної роботи, здійснено статистичну обробку даних; сформульовано загальні висновки дослідження; оформлено текст дисертації, автореферату, додатків; впроваджено результати дослідження у виховну практику загальноосвітніх шкіл.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вперше:

- розроблено та експериментально перевірено педагогічні умови розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм (розроблення методик діагностики та критеріїв оцінювання рівнів розвитку творчої активності підлітків; організація виховного процесу на основі культурно-мистецьких програм; залучення підлітків до різних видів художньо-творчої діяльності в процесі реалізації культурно-мистецьких програм; створення демократичних відносин між учнями і педагогами в діяльності тимчасових творчих колективів як структурно-виконавчих суб'єктів культурно-мистецьких програм; підготовка педагогів до вирішення виховних завдань з розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм);

- обґрунтовано функціональну модель розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм, яка містить взаємопов'язані компоненти: мету, завдання, специфічні принципи, тематичні напрями («Родовід», «Вічні духовні цінності», «Людина і

природа)), засоби та форми реалізації, етапи виховного впливу (актуалізаційно-емоційний, інтенційно-цільовий, предметно-операційний, аксіологізаційний), діагностичні критерії для встановлення початкового, середнього, достатнього й високого рівнів сформованості творчої активності підлітків.

Конкретизовано зміст понять «творча активність», «педагогічні умови розвитку творчої активності підлітків» на основі врахування специфіки культурно-мистецьких програм.

Подальшого розгортання набули ідеї організації виховного процесу шляхом комплексного використання різних видів мистецтв і розвитку в школярів мотивації до творчої діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні авторських культурно-мистецьких програм, які впровадженні у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи як виховна технологія; програми навчального курсу «Культурно-мистецькі програми» для студентів спеціальності «Музична педагогіка та виховання»; методичних рекомендацій «Впровадження культурно-мистецьких програм у виховний процес загальноосвітньої школи» та культурно-мистецьких програм «Золотий фонд пісенної спадщини українського народу», «Мистецький Пантеон України», «О, роде наш красний», «Джерела доброти», «Дорога до Храму», «Традиційні свята та обряди українського народу», «Довкілля неповторна казка». Теоретичні висновки, результати дослідно-експериментальної роботи та зазначені програми можуть широко використовувати вчителі й викладачі художньо-естетичного та гуманітарного циклів, а також методисти, вихователі для проведення виховної роботи з учнями підліткового віку.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення дисертації та розроблені програми і методичні рекомендації обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Особистісно орієнтовані педагогічні технології у початковій освіті» (Тернопіль, 2006) та «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2007); першій і другій всеукраїнських науково-практичних конференціях «Мистецька освіта як чинник людиностановлення» (Тернопіль, 2006, 2007); «Сучасні освітні технології у професійній підготовці вчителя мистецьких дисциплін» (Кривий Ріг, 2007); щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів і молодих учених Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2002 – 2008 рр.); на засіданнях кафедри педагогіки та кафедри музикознавства, методики музичного виховання та акторської майстерності ТНПУ.

Результати дослідження **впроваджено** в Інституті мистецтв і на факультеті підготовки вчителів початкових класів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 389-33/03 від 24.04.2008 р.), у загальноосвітній школі № 10 м. Тернополя (довідка № 61 від 22.04.2008 р.) та Тернопільській спеціалізованій школі № 17 із поглибленим вивченням іноземних мов (довідка № 71 від 24.03.2008 р.), в Очеретинській

загальноосвітній школі Олександрівського району Донецької області (довідка № 86 від 12.03.2008 р.), у Центрі позашкільної роботи дітей та юнацтва м. Олександрівки, Донецької області (довідка №19 від 28.03.2008 р.), у Хмельницькій дитячій школі мистецтв (довідка № 85 від 31.03.2008 р.)

Публікації. Результати дослідження відображені у 7 одноосібних публікаціях автора, у тому числі 4 надруковано у виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел, який містить 395 найменувань. Загальний обсяг дисертації становить 286 сторінок, основний зміст викладено на 183 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, простежено стан її вивчення, окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу дослідження, визначено його теоретичну й експериментальну базу, методи та етапи, виявлено наукову новизну, практичне значення роботи, з'ясовано апробацію досягнутих результатів.

У першому розділі **«Теоретичні основи дослідження проблеми розвитку творчої активності підлітків»** розкрито зміст понять «творчість», «активність», «творча активність», «якості творчо активної особистості підлітка», необхідних для висвітлення теоретичних і практичних аспектів досліджуваної проблеми.

Оскільки основною метою нашого дослідження був пошук ефективних педагогічних умов розвитку творчої активності підлітків, то при визначенні творчої активності зосереджуємо увагу на суб'єкті діяльності, тих змінах, що відбуваються з ним у процесі творчості. При цьому дотримуємося поглядів науковців, які вбачають у творчій активності інтегративну властивість особистості (О. Білоус, Д. Богоявленська, Г. Костюшко, В. Москалюк, Н. Непомняца, В. Холоденко). Зважаючи на викладене, у дисертації подаємо відповідне робоче визначення аналізованого поняття. Творча активність – це інтегративна властивість особистості, характеристика способу її життя, яка спирається на творчу спрямованість мотиваційної системи і виявляється в усіх сферах людської діяльності, забезпечуючи її творчий результат.

У роботі розглянуто два основні компоненти творчої активності – мотиваційний та діяльнісно-операційний. Мотиваційний компонент у структурі творчої активності підлітків відіграє визначальну роль, оскільки мотиваційна система – потреби, інтереси, ідеали-цінності – є джерелом активності особистості (О. Леонт'єв, С. Рубінштейн). Мотиваційна система відображає творчу спрямованість особистості через наявність творчої потреби, творчого інтересу та усвідомлення творчості як особистої життєвої цінності-цілі. Творча потреба є джерелом творчої активності і, як кожна інша потреба людини, є вихідним моментом, що спонукає її до відповідної діяльності. Творчий інтерес спрямовує особистість на творчу діяльність, на досягнення творчих результатів. У цьому виявляється опредметнення інтересу і його усвідомлення. Творчість як

особиста життєва цінність-ціль перебуває в єдності з іншими цінностями, насамперед із такими, як: істина, справедливість, краса. Система особистісних цінностей, для яких характерний високий ступінь усвідомленості, складається внаслідок інтеріорізації особистістю змісту суспільних цінностей, об'єктивованих у творах матеріальної і духовної культури. Вважаємо, що мотивацію до творчості визначають рівень аксіологізації останньої, спрямованість творчого інтересу, актуалізація творчої потреби, оскільки вони є передумовою осмислення особистістю творчості як життєвої цінності.

Важливим для нашого дослідження є висвітлення питань, пов'язаних із значенням творчої діяльності, виявленням умов, за яких вона стає засобом розвитку творчо активної особистості. Формування суб'єкта у творчій діяльності відбувається в процесі реалізації творчих цілей, перетворення особистістю об'єктивної реальності, яке вимагає опанування творчих дій та операцій, оцінки результативності творчих досягнень. Вказані складники характеризують діяльнісний-операційний компонент творчої активності.

Досліджено вікові особливості підлітків, які є передумовами для: актуалізації творчої потреби (прагнення до самовдосконалення, до реалізації у соціальному середовищі, до творчої діяльності як процесу), спрямованості інтересів на творчий результат (допитливість, бажання пізнати невідоме, незвичайне) та аксіологізації творчості (становлення ієрархії особистісних цінностей).

На основі розгляду основних компонентів творчої активності, їх вікових особливостей та ранжування якостей особистості визначено провідні якості творчо активної особистості підлітка: емоційна чутливість, цілеспрямованість, відповідальність, самостійність, наполегливість, критичність.

У дисертації з'ясовано пріоритетні напрями виховання учнівської молоді, втілені у виховних технологіях І. Беха, Є. Бондаревської, О. Газман, О. Захаренко, І. Іванова, В. Караковського, М. Рожкова, Г. Селевко, В. Серікова, Є. Степанова, М. Таланчук, М. Щетиніна, Н. Щуркової. Основні положення цих технологій, реалізованих у сучасній загальноосвітній школі, базуються на: утвердженні людини як найвищої цінності, навколо якої формуються всі інші суспільні пріоритети (І. Бех); вихованні дитини як людини культури (Є. Бондаревська); трактуванні учня як активного учасника виховного процесу, його суб'єкта, здатного зорієнтувати цей процес на потреби свого розвитку (В. Караковський); використанні механізму наслідування соціальних цінностей, які є життєвими істинами (М. Таланчук). В. Караковський наголошує на важливості усвідомленні дітьми власного «Я», формуванні у них не тільки цілісної і науково обґрунтованої картини навколишнього світу через виховні впливи сім'ї, школи, радіо і телепередач, книг, фільмів, а й самосвідомості громадянина, відповідального за долю своєї Батьківщини. Цей автор указує також на необхідність прилучення дітей до загальнолюдських цінностей (насамперед таких, як Людина,

Сім'я, Праця, Знання, Культура, Батьківщина, Земля, Світ), формування у них адекватної цим цінностям поведінки, розвитку у дитячому віці креативності, творчості як інтегральних рис особистості. Дослідники привертають увагу до того, що педагоги повинні: підтримувати унікальне поєднання в дитині загальних, особливих і неповторних рис, які відрізняють її від інших індивідів (О. Газман); цілеспрямовано, організовано прилучати дитину до культури сучасного суспільства та розвивати здібності жити у ньому, свідомо будувати власне життя, гідне Людини (Н. Щуркова); формувати особистість, здатну до самовдосконалення (Г. Селевко).

Поділяючи погляди вчених (І. Бега та Є. Бондаревської), які стоять на позиції особистісно орієнтованого виховання, вважаємо, що в педагогічній теорії і практиці розгляд проблеми розвитку творчої активності підлітків є недостатнім, бо здебільшого обмежується висвітленням особливостей формування і вдосконалення знань, умінь, навичок, тобто механізмом реалізації творчої активності. На нашу думку, пильнішої уваги заслуговують питання, що стосуються такого психологічного чинника розвитку творчої активності, як становлення мотивації до творчості шляхом аксіологізації останньої, актуалізації творчої потреби, спрямованості творчого інтересу.

Для вивчення стану виховного процесу та рівня розвитку творчої активності підлітків проведено констатувальний експеримент, у якому взяли участь 496 учнів 5-8 класів та 56 вчителів загальноосвітніх шкіл. Його мета полягала в тому, щоб: ознайомитися з позицією вчителів та батьків стосовно актуальності проблеми виховання творчо активної особистості підлітка; виявити рівень забезпеченості шкіл науково-методичними матеріалами, які необхідні для реалізації виховних завдань, спрямованих на розвиток творчої активності; простежити стан залученості підлітків до художньо-творчої діяльності в умовах виховного процесу загальноосвітньої школи та діагностувати рівень розвитку творчої активності учнів підліткового віку.

Анкетування вчителів та батьків виявило, що більшість із них (відповідно 72% і 54%) вважають розвиток творчої активності підлітків одним із першочергових виховних завдань загальноосвітньої школи. Значна кількість учителів (72%) і батьків (79%) дотримуються думки, що найефективніше впливатиме на розвиток творчої активності дітей їх залучення до художньо-творчої діяльності, причому 67% учителів указують на незабезпеченість шкіл відповідними науково-методичними розробками.

Анкетування учнів виявило порівняно невелику частину школярів, які вважають, що вони мають можливість займатися художньо-творчою діяльністю (17% у 5 класах, 16% у 6 класах, 13% у 7 класах, 10% у 8 класах). Близько половини учнів тільки інколи можуть реалізовувати цю можливість (52% у 5 класах, 54% у 6 класах, 55% у 7 класах, 52% у 8 класах), а більше третини підлітків взагалі її не мають (31% у 5 класах, 30% у 6 класах, 32% у 7 класах, 38% у 8 класах).

З'ясовано також, що 19% п'ятикласників, 20% шестикласників, 18% семикласників, 17% восьмикласників є активними учасниками виховних заходів, іноді беруть участь у цій роботі

40% п'ятикласників, 42% шестикласників, 39% семикласників, 38% восьмикласників і пасивними спостерігачами вважають себе 41% п'ятикласників, 38% шестикласників, 43% семикласників, 45% восьмикласників.

За результатами констатувального експерименту встановлено рівні творчої активності учнів підліткового віку. Так, виявлено, що 78% із них знаходяться на низьких рівнях (30% – на початковому та 48% – на середньому), тільки 20% – на достатньому і 2% – на високому рівнях. Проаналізувавши стан організації виховної роботи у школах, констатуємо, що вона проводиться здебільшого формально. Переважна більшість учнів, які залучаються до виховних заходів, є лише їх пасивними учасниками, що не сприяє належному розвитку творчої активності школярів. Вважаємо, що виховний процес у школі може бути зорганізовано більш ефективно, якщо послідовно реалізовувати педагогічні умови розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм».

Другий розділ – «Культурно-мистецькі програми як засіб розвитку творчої активності підлітків» – присвячений розглядові й обґрунтуванню: педагогічних умов, функціональної моделі розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм (рис.1) та науково-практичних основ культурно-мистецьких програм.

Педагогічні умови розвитку творчої активності підлітків – це такі спеціально створені обставини організації виховного процесу, зумовлені його метою, які забезпечують досягнення очікуваного виховного результату. До них належать:

- розроблення методик діагностики та критеріїв оцінювання рівнів розвитку творчої активності підлітків;
- організація виховного процесу на основі культурно-мистецьких програм;
- залучення підлітків до різних видів художньо-творчої діяльності в процесі реалізації культурно-мистецьких програм;
- створення демократичних відносин між учнями і педагогами в діяльності тимчасових творчих колективів як структурно-виконавчих суб'єктів культурно-мистецьких програм;
- підготовка вчителів (вихователів, керівників, координаторів) до вирішення виховних завдань з розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм.

Функціональна модель розвитку творчої активності підлітків відображає мету та результат виховання, педагогічні умови, що забезпечують цей процес, напрями і засоби виховання, методики та діагностичні критерії встановлення рівнів розвитку творчої активності підлітків, форми реалізації процесу художньо-творчої діяльності та суб'єкт-суб'єктної виховної взаємодії. Мета і результат у запропонованій моделі - виховати творчо активну особистість підлітка. Визначено основні принципи, на яких ґрунтується цей процес, а саме: пріоритетність художньо-творчої діяльності та активної позиції учнів; комплексність використання різних видів мистецтва під час

розробки і реалізації культурно-мистецьких програм; цілісність та системність підходу до виховання; інтеграція навчальних дисциплін та виховних заходів; індивідуалізація художньо-творчої діяльності; демократизація та гуманізація взаємин учнів та вчителів.

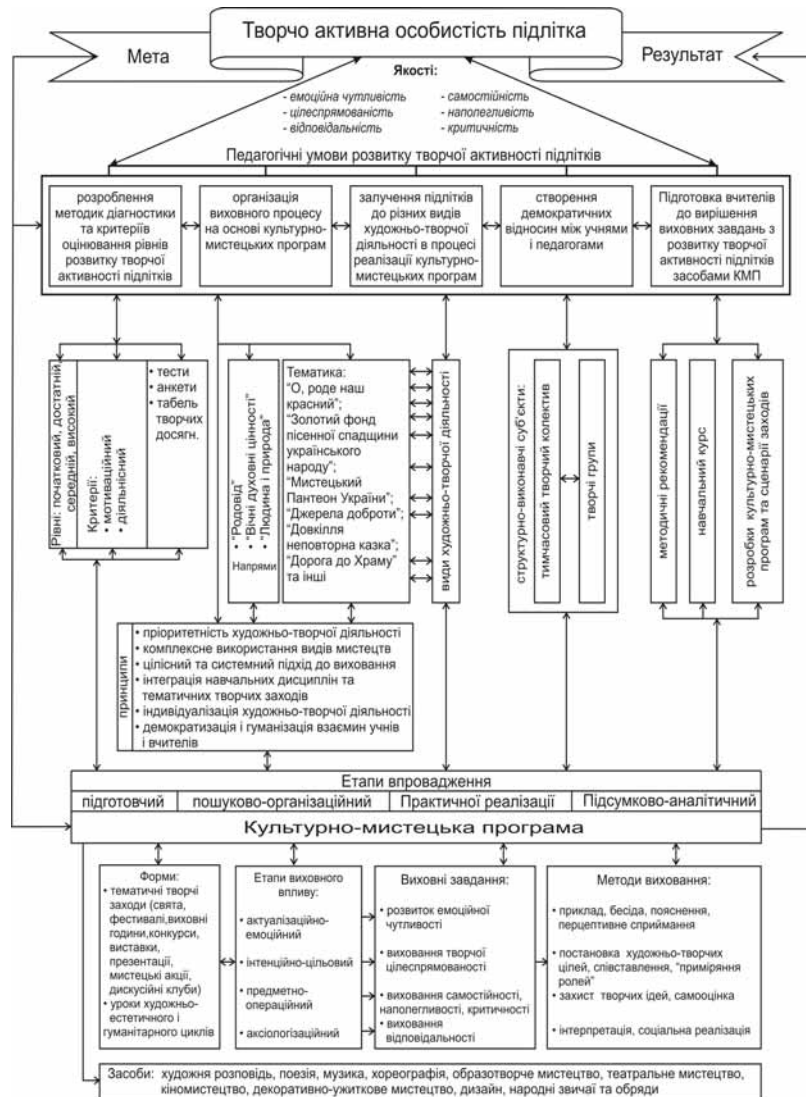

Рис. 1. Функціональна модель розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм

Підґрунтям для визначення основних напрямів формування культурно-мистецьких програм є педагогічна ідея П.Юркевича, яка полягає в тому, щоб «виховувати людину як людину» у її «потрійній сутності» – «природній», «історичній», «вічній». Ця важлива теза реалізується в трьох основних виховних напрямках. Так, «Людина і природа» – напрям, в якому людину розглядають не лише як істоту, підпорядковану природним законам, але й як виокремлену з «тварної» природи, таку, якій було надано право і свободу володіти природою, і тільки в гармонії з нею людина зможе віднайти повноту і досконалість власного буття. «Родовід» спрямований на втілення людини «історичної», а «Вічні духовні цінності» – на виявлення духовних основ і моральних начал

людини «вічної».

Культурно-мистецька програма – це засіб розвитку творчої активності підлітків, яка, базуючись на використанні досягнень загальнолюдської культури, акумульованих у творах мистецтва та у традиційній народній культурі, забезпечує виконання виховних завдань із розвитку творчої активності підлітків у процесі художньо-творчої діяльності учнів під час проведення тематичних творчих заходів та уроків художньо-естетичного і гуманітарного циклу.

Культура та мистецтво, як особливий феномен культури, завдяки своїй універсальності, невичерпності тематики, жанрів та художніх образів є джерелом засобів цілісного впливу на процес розвитку творчо активної особистості підлітка.

Подано характеристику засобів культурно-мистецьких програм: художня розповідь, поезія, музика, образотворче мистецтво, театральне мистецтво, хореографія, кіномистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво, дизайн, народні звичаї та обряди

У третьому розділі – «Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов розвитку творчої активності підлітків» – викладено результати формульованого експерименту, для проведення якого на основі аналізу й узагальнення результатів дослідження була розроблена спеціальна методика. Вона передбачала реалізацію педагогічних умов шляхом впровадження у виховний процес загальноосвітньої школи культурно-мистецьких програм.

У формульованому експерименті брали участь 248 учнів 5-8 класів, з яких 123 учні були задіяні в експериментальних, а 125 – у контрольних групах. В експериментальних групах виховний процес був організований на базі впроваджених культурно-мистецьких програм, у контрольних групах – за типовим шкільним планом виховної роботи. На початковому етапі експериментальної роботи були розроблені критерії оцінювання рівнів розвитку творчої активності підлітків, діагностичні методики, проведене контрольне діагностування рівня розвитку творчої активності підлітків у експериментальних і контрольних групах. Спираючись на наукову літературу (О. Білоус, Д. Богоявленська, Г. Костюшко, О. Леонт'єв, В. Москалюк, Н. Непомняца, С.Рубінштейн В.Холоденко), визначено такі критерії та показники розвитку творчої активності: мотиваційний (сформованість цінності творчості, спрямованість творчого інтересу, актуалізація творчої потреби), діяльнісний (постановка творчих цілей, засвоєння творчих дій та операцій, оцінка результативності творчих досягнень) та поведінковий (зацікавлення процесом творчості, наполегливе переборювання труднощів, якісне виконання обов'язків, здійснення дій без сторонньої допомоги, об'єктивна оцінка результатів діяльності). Для оцінювання рівня розвитку творчої активності використовувались: адаптовані і модифіковані методики САН (самопочуття, активність, настрої); адаптована й модифікована методика «Ціннісні орієнтації» М.Рокіча (визначення ієрархічного місця творчості в ціннісно-мотиваційній системі підлітка); анкета «Карта творчих інтересів» (діагностування рівня творчих інтересів підлітків із урахуванням оптимального

охоплення основних сфер їх творчої діяльності та спрямованості інтересів), оцінки експертної групи, що складалася з учителів, керівників і організаторів виховної роботи – працівників тих навчальних закладах, де проводився експеримент. Оцінки виставлялися у «Табелі оцінювання творчих досягнень». Проаналізувавши ступінь сформованості провідних компонентів структури творчої активності (мотиваційний та діяльнісно-операційний), встановили та детально описали такі рівні розвитку творчої активності підлітка: початковий, середній, достатній, високий.

Основна частина формувального експерименту – це впровадження педагогічних умов у виховний процес загальноосвітніх шкіл, шляхом реалізації культурно-мистецьких програм. Воно охоплювало кілька етапів: підготовчий (підготовка педагогів до виконання виховних завдань, діагностика рівнів розвитку творчої активності підлітків), пошуково-організаційний (визначення напрямку, теми та структури програми, формування тимчасового творчого колективу); практична реалізація (календарне планування форм роботи, проведення програмних заходів); підсумково-аналітичний (оформлення звітних матеріалів, кінцеве діагностування рівнів розвитку творчої активності, підведення підсумків).

Методика формувального експерименту передбачала певні етапи виховного впливу, кожному з яких відповідають виховні завдання. На актуалізаційно-емоційному етапі важливим було розвинути емоційну сферу підлітка, його чуттєве сприйняття світу, на інтенційно-цільовому – розширити творчі інтереси підлітків, виховувати творчу цілеспрямованість. Предметно-операційний етап полягав у формуванні творчих умінь, навичок, досвіду, вихованні самостійності, наполегливості, критичності, аксіологізаційний – у виробленні системи особистісних цінностей, серед яких творчість займає життєво важливе місце та вихованні відповідальності. Для виконання визначених завдань було доцільним використання таких методів: приклад, бесіда, пояснення, перцептивне сприймання, постановка художньо-творчих цілей, зіставлення художніх образів, «приміряння ролей», захист творчих ідей, самооцінка, інтерпретація, соціальна реалізація.

Результати діагностики на вихідному зрізі показали незначну різницю між кількісними показниками рівнів творчої активності підлітків у контрольних й експериментальних групах (табл.1).

Проміжний зріз виявив, що в двох експериментальних групах (ЕГ-1 і ЕГ-2) кількість учнів із початковим рівнем зменшилася відповідно на 7% і 9%, а з середнім – на 10% і 6%. Натомість кількість підлітків із достатнім рівнем збільшилася на 5% і 8%, а з високим – на 3% і 6%.

Кінцевий зріз засвідчив, що в ЕГ-1 і ЕГ-2 значно збільшилася кількість учнів із достатнім (на 14% і 13%) та високим (на 13% і 15%) рівнями й значно зменшилась кількість учнів із початковим (на 18% і 15%) та середнім (9% і 13%) рівнями. У двох контрольних групах відповідні кількісні зміни незначні.

Зміна рівнів розвитку творчої активності учнів експериментальних та контрольних груп, %

Рівні розвитку творчої активності	ЕГ-1		ЕГ-2		КГ-1		КГ-2	
	Вихідний	Кінцевий	Вихідний	Кінцевий	Вихідний	Кінцевий	Вихідний	Кінцевий
Початковий	36	18	30	15	32	23	23	20
Середній	46	37	46	3%	49	52	50	50
Достатній	18	32	24	37	16	22	23	27
Високий	0	13	0	15	3	3	4	3

Якісний аналіз результатів дослідження виявив, що в учнів експериментальних груп значно поглибилася мотивація до творчості й зросло бажання займатись художньо-мистецькою діяльністю. Це виражається в переважанні позитивних емоцій, у спрямованості на досягнення творчих результатів, у розширенні кола творчих інтересів, підвищенні відповідальності за результати творчої діяльності. Також значно розвинулися такі особистісні риси, як самостійність, наполегливість, критичність. Це свідчить про підвищення у підлітків рівня творчої активності. Якісно змінилися відносини між вчителями та учнями, зросла взаємодовіра та взаємоповага, діти підліткового віку стали активніше займатися художньо-творчою діяльністю, виховний процес в експериментальних школах набув спрямованості на основні напрямки розвитку творчо активної особистості підлітка, педагоги оволоділи відповідною методикою. Отже, результати формувального експерименту доводять ефективність впливу розроблених і впроваджених у виховний процес загальноосвітньої школи педагогічних умов розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм.

ВИСНОВКИ

1. Розкриття базового для дослідження поняття «творча активність» ґрунтувалося на таких поширених у сучасній психолого-педагогічній науці підходах до його розуміння, як: особистісний, діяльнісний та особистісно-діяльнісний. На цій основі творча активність розглядається як інтегративна властивість особистості, характеристика способу її життя, яка спирається на творчу спрямованість мотиваційної системи і виявляється в усіх сферах людської діяльності, забезпечуючи її творчий результат. Мотиваційний та діялісно-операційний компоненти творчої активності зумовлюють певні рівні її розвитку. Серед якостей, властивих творчо активній особистості підлітка, провідними є: емоційна чутливість, цілеспрямованість, відповідальність, самостійність, наполегливість, критичність. Їх формування залежить від тих загальних вікових особливостей, які визначають специфіку розвитку творчої активності школярів у підлітковому віці. Саме в цей період складаються передумови для актуалізації творчої потреби,

виникнення стійкого творчого інтересу та становлення творчо спрямованої ціннісної системи підлітків.

2. До педагогічних умов, тобто спеціально створених обставин ефективної організації виховного процесу, які інтенсифікують розвиток творчої активності учнів, належать: розробка діагностичних методик та критеріїв оцінювання рівнів розвитку творчої активності підлітків; організація виховного процесу на основі культурно-мистецьких програм; залучення підлітків до різних видів художньо-творчої діяльності в процесі реалізації культурно-мистецьких програм; створення демократичних відносин між учнями і педагогами в діяльності тимчасових творчих колективів як структурно-виконавчих суб'єктів культурно-мистецьких програм; підготовка вчителів (вихователів, керівників, координаторів) до вирішення виховних завдань з розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм.

3. Запропонована в дисертаційній роботі функціональна модель розвитку творчої активності являє собою ієрархічну цілісність, що відображає мету та результат виховання, педагогічні умови, які забезпечують цей процес, специфічні принципи (пріоритетність художньо-творчої діяльності та активної позиції учнів; комплексність використання різних видів мистецтв під час розробки і реалізації культурно-мистецьких програм; цілісність та системність підходу до виховання; інтеграція навчальних дисциплін та виховних заходів; індивідуалізація художньо-творчої діяльності; демократизація та гуманізація взаємин учнів та вчителів), напрями і засоби виховання, методики та діагностичні критерії встановлення рівнів розвитку творчої активності підлітків, форми реалізації процесу художньо-творчої діяльності.

4. Культурно-мистецька програма як засіб розвитку творчої активності підлітків, базується на духовних надбаннях загальнолюдської культури, акумульованих у творах мистецтва та зразках традиційної народної культури, забезпечує виконання виховних завдань у процесі художньо-творчої діяльності учнів під час проведення тематичних творчих заходів та уроків художньо-естетичного і гуманітарного циклу. Реалізація вказаних програм ґрунтується на педагогічно вмотивованих принципах. Культурно-мистецькі програми сформовані у дисертації за трьома тематичними напрямками: «Людина і природа», «Родовід», «Вічні духовні цінності». Засобами виховного впливу цих тематичних програм виступають: художня розповідь, поезія, музика, образотворче мистецтво, театральне мистецтво, хореографія, кіномистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво, дизайн, народні звичаї та обряди. Культурно-мистецькі програми «Золотий фонд пісенної спадщини українського народу», «Мистецький Пантеон України», «О, рече наш красний», «Джерела доброти», «Дорога до Храму», «Традиційні свята та обряди українського народу», «Довкілля неповторна казка» впроваджено у виховний процес загальноосвітніх шкіл як виховна технологія.

5. Якісне й кількісне опрацювання наслідків проведених констатувального та

формувального експериментів спиралося на критерії розвитку творчої активності, зокрема: мотиваційний (сформованість цінності творчості, спрямованість творчого інтересу, актуалізація творчої потреби), діяльнісний (постановка творчих цілей, засвоєння творчих дій та операцій, оцінка результативності творчих досягнень) та поведінковий (зацікавлення процесом творчості, переборювання труднощів, якісне виконання обов'язків, здійснення дій без сторонньої допомоги, об'єктивна оцінка результатів діяльності) Комплексне застосування методики М. Рокіча «Ціннісні орієнтації», адаптованих і модифікованих методик САН (самопочуття, активність, настрої), а також спеціально розроблених анкети «Карта творчих інтересів» і «Табеля оцінювання творчих досягнень» забезпечило виявлення початкового, середнього, достатнього, й високого рівнів розвитку творчої активності школяра підліткового віку.

6. Суть формувального експерименту, який забезпечив всебічну перевірку ефективності педагогічних умов розвитку творчої активності підлітків, полягала у впровадженні культурно-мистецьких програм у виховну практику загальноосвітніх шкіл Тернопільщини та Донеччини. При цьому реалізація відповідної тематичної програми здійснювалася за такими етапами, як: пошуково-організаційний, практичної реалізації, підсумково-аналітичний. Методика формувального експерименту, спрямована на виконання виховних завдань (розвиток емоційної чутливості, формування творчої цілеспрямованості, самостійності, наполегливості, критичності, відповідальності) проводилася за актуалізаційно-емоційним, інтенційно-цільовим, предметно-операційним та аксіологізаційним етапами виховного впливу і містила вказівку на методи виховання (приклад, бесіда, пояснення, перцептивне сприймання, постановка художньо-творчих цілей, зіставлення, «приміряння ролей», захист творчих ідей, самооцінка, інтерпретація, соціальна реалізація), форми реалізації та засоби культурно-мистецьких програм.

7. Дослідницьку гіпотезу підтвердили розрахунки, отримані на вихідному, проміжному та кінцевому зрізах діагностування рівнів розвитку творчої активності підлітків, яке було проведене в експериментальних та контрольних групах. На вихідному зрізі простежується незначна відсоткова відмінність кількісних показників, які демонструють розвиток творчої активності школярів в експериментальних і контрольних групах. На противагу цьому кінцевий зріз діагностування засвідчує стабільну динаміку активного росту показників рівня творчої активності учнів в експериментальних групах і стійку тенденцію переходу підлітків із початковим та середнім рівнями на достатній та високий рівні в експериментальних групах. Так, кількість учнів ЕГ-1 і ЕГ-2 із початковим рівнем творчої активності значно зменшилась (відповідно до 8% і 6%), із середнім рівнем від 46% – до 31% і 33%, натомість кількість підлітків із достатнім та високим рівнями збільшилася (відповідно до 39% і 40% та з 0% до 22% і 21%). На противагу цьому порівняння даних початкового та кінцевого зрізів у контрольних групах виявляє незначні кількісні зміни. Якісний аналіз переконує, що експериментальних групах в учнів значно

поглибилася мотивація до творчої діяльності, посилилася емоційна чутливість до творчості, помітнішими стали стійкість творчих інтересів, якісне виконання обов'язків, спрямованість на досягнення творчих результатів, підвищилася також об'єктивна оцінка результатів діяльності, рівень самоконтролю. Якісні зміни у виховному процесі експериментальних шкіл, а саме: спрямування на основні напрямки розвитку творчо активної особистості підлітка, оволодіння педагогами відповідної методики, широке залучення дітей до художньо-творчої діяльності, поглиблення взаємодовіри та взаємоповаги між вчителями та учнями підтверджують гіпотезу дослідження.

Перспективи подальшого дослідження розглянутої в дисертації проблематики вбачаємо у створенні цілісної системи тематичних культурно-мистецьких програм, розрахованих на всі вікові групи школярів, що дасть змогу, поєднуючи індивідуальний і груповий підходи до розвитку творчої активності учнів, належно скорегувати навчальний і виховний процеси сучасної шкільної освіти.

Основні положення дисертації відображені у таких публікаціях:

I. Статті в наукових фахових виданнях

1. Водяна В. О. Культурно-мистецькі програми як особистісно орієнтована виховна технологія в сучасній школі / В.О. Водяна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2006. – № 2. – С. 69–72.

2. Водяна В. О. Розвиток творчої активності підлітків в умовах роботи духовного театру-студії / В. О. Водяна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2006. – № 5. – С.81–85.

3. Водяна В. О. Культурно-мистецькі програми: основи виховної технології і підготовка вчителів мистецьких дисциплін до її реалізації у школі / В.О.Водяна // Педагогіка вищої та середньої школи. Зб. наук. пр. Спеціальний випуск №18: Мистецько-педагогічна освіта. – Ч.1. – Кривий Ріг, 2007. – С. 93–101.

4. Водяна В. О. Духовне становлення особистості підлітка як педагогічна умова розвитку його творчої активності (в контексті реалізації культурно-мистецьких програм) / В. О. Водяна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2007. – № 10. – С. 61–64.

II. Навчально-методичні матеріали і програми

5. Водяна В. О. Впровадження культурно-мистецьких програм у виховний процес загальноосвітньої школи: методичні рекомендації. / В. О. Водяна. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2006. – 40 с.

6. Водяна В. О. Культурно-мистецькі програми : програма навч. курсу для студ. спец. 8.020207 «Музична педагогіка та виховання» / В. О. Водяна. – Тернопіль : ТНПУ, 2005. – 18 с.

III. Статті в інших виданнях

7. Водяна В. О. Взаємодія мистецтв у розвитку творчої активності підлітків (на матеріалі культурно-мистецьких програм для загальноосвітньої школи) / В. О. Водяна // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. – К., 2007. – Вип. 5(10). Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти», 26-27 квітня 2007 року. – С. 182–185.

АНОТАЦІЇ

Водяна В. О. «Педагогічні умови розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм» . – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2009.

Дисертація присвячена теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм.

Конкретизовано зміст понять «творча активність», визначено та обґрунтовано педагогічні умови розвитку творчої активності підлітків: розробка методик діагностики та критеріїв оцінювання рівнів розвитку творчої активності підлітків; організація виховного процесу на основі культурно-мистецьких програм; залучення підлітків до різних видів художньо-творчої діяльності в процесі реалізації культурно-мистецьких програм; демократизація та гуманізація виховного середовища в діяльності тимчасових творчих колективів; підготовка вчителів (вихователів, керівників, координаторів) до вирішення виховних завдань з розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм. Розроблено функціональну модель розвитку творчої активності підлітків, яка містить мету і результат виховання, педагогічні умови, принципи, напрями та засоби культурно-мистецьких програм. Культурно-мистецькі програми охарактеризовано як засіб розвитку творчої активності підлітків, який базується на духовних надбаннях загальнолюдської культури, акумульованих у творах мистецтва та зразках традиційної народної культури, забезпечує виконання виховних завдань у процесі художньо-творчої діяльності учнів під час проведення тематичних творчих заходів, та уроків художньо-естетичного і гуманітарного циклу

Доведено ефективність розроблених педагогічних умов.

Ключові слова: творча активність підлітків, педагогічні умови розвитку творчої активності, культурно-мистецькі програми, художньо-творча діяльність.

Водяная В. А. Педагогические условия развития творческой активности подростков средствами культурно-художественных программ. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности: 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2009.

Диссертация посвящена теоретическому обоснованию и экспериментальной проверке педагогических условий развития творческой активности подростков средствами культурно-художественных программ.

Конкретизировано содержание понятия «творческая активность» (интегративное свойство личности, характеристика способа ее существования, которая проявляется во всех формах жизнедеятельности и характеризуется творческой направленностью мотивационной системы и творческим результатом деятельности). Определены и обоснованы педагогические условия развития творческой активности подростков: разработка методик диагностики и критериев оценивания уровней развития творческой активности подростков; организация воспитательного процесса на основе культурно-художественных программ»; привлечение подростков к разным видам художественно-творческой деятельности в процессе реализации культурно-художественных программ; демократизация и гуманизация воспитательной среды в деятельности временных творческих коллективов, подготовка учителей (воспитателей, руководителей, координаторов) к решению воспитательных заданий по развитию творческой активности подростков средствами культурно-художественных программ.

Разработана функциональная модель развития творческой активности подростков, которая содержит цель и результат воспитания (творчески активная личность), качества творческой личности подростка (эмоциональная чувствительность, целенаправленность, ответственность, самостоятельность, настойчивость, критичность), педагогические условия развития творческой активности подростков.

Функциональная модель развития творческой активности подростков внедрена в практику воспитательной работы общеобразовательных школ как технология «Культурно-художественные программы» которая содержит систему функциональных компонентов, обеспечивающих определение цели, принципов, средств воспитания, проектирование и коррекцию воспитательного воздействия, реализацию процесса художественно-творческой деятельности и формы субъект-субъектного воспитательного взаимодействия.

Определены принципы реализации культурно-художественных программ: приоритетность художественно-творческой деятельности и активной позиции учеников; комплексное использование разных видов искусств в процессе разработки и реализации культурно-художественных программ; целостный и системный подход к воспитанию; интеграция учебных дисциплин и воспитательных мероприятий; индивидуализация художественно-творческой деятельности; демократизация и гуманизация взаимоотношений учеников и учителей. Воспитательные направления технологии определены исходя из педагогической идеи П.Юркевича: «воспитывать человека в его тройственной сущности», как человека «природы, исторического, вечного». В программах тематического направления «Человек и природа» рассматриваются взаимоотношения человека с природой, решается задача гармонического сосуществования с ней; «Родословие» – направление в котором в филогенезе воплощается человек «исторический»; «Вечные духовные ценности» – направление, раскрывающее духовные основы и моральное начало человека. Характеризуются средства культурно-художественных программ: художественный рассказ, поэзия, музыка, изобразительное искусство, театральное искусство, хореография, киноискусство, декоративно-прикладное искусство, дизайн, народные обычаи и обряды.

Ключевые слова: творческая активность подростков, педагогические условия, развитие творческой активности, культурно-художественные программы, художественно-творческая деятельность.

Vodyana V. O. Pedagogical conditions of teenagers' creative activity development by means of cultural and art programs. – Manuscript.

Thesis for candidate degree in Pedagogical sciences, specialty 13.00.07 – Theory and Methodology of Education. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, – Ternopil, 2009.

The thesis dedicated to theoretical grounding and experimental checking of pedagogical conditions of teenagers' creativity development by means of cultural and art programs.

The thesis defines the substance of the notion “creative activity” and substantiates pedagogical conditions of teenager' creative activity development: the elaboration of methods of diagnostic and criteria of evaluation of teenagers' creative activity levels development; organization of education process on the basis of cultural and art programs; attraction of teenagers' into different kinds of artistic and creative activity in the process of realization of cultural and art programs; demonetarization in the humanization of education environment in activity of temporal creative groups; training of teachers (educators, directors, coordinators) to solve education tasks in teenagers' creative activity development by means of cultural and art programs. The thesis presents the functional model of teenagers' creative

activity development that encloses the aim and result of education, qualities of teenagers' personality, pedagogical conditions structural components of cultural and art programs (diagnostic, conceptual, active, communicate, subjective.)

Cultural and art programs has been developed as a system of functional components that provide aim definition, principles and means of education, projection correction of education influence, realization of the process of artistic and creative activity and the form of the subject-subjective educations interaction.

Effectiveness of the elaborated pedagogical conditions has been proved.

Keywords: creative activity of teenagers, pedagogical conditions of creative activity development, cultural and art programs, artistic creative activity.

Підписано до друку 15.01.2009 р.
Формат 60x84/16. Друк RESO.
Папір друк. Умовн. друк. арк. 0,9
Замовлення №3 Наклад 100 прим.

Видрук оригінал-макету:
редакційно-видавничий відділ Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027